

COLECȚIA „LUMEA ANIMALĂ A MOLDOVEI” (1979–1986) – SURSĂ ISTORICĂ A CERCETĂRIILOR ENTOMOLOGICE ÎN MOLDOVA SOVIETICĂ

CZU: 597.7

DOI: <https://doi.org/10.52673/18570461.25.2-77.15>Doctor în agricultură, conferențiar universitar **Asea M. TIMUȘ**E-mail: asea_timus@yahoo.comORCID: <https://orcid.org/0009-0008-0031-6546>

Doctorandă, Școala Doctorală de Științe Umanistice și ale Educației, USM

THE „ANIMAL WORLD OF MOLDOVA” COLLECTION (1979–1986) – HISTORICAL SOURCE OF ENTOMOLOGICAL RESEARCH IN SOVIET MOLDOVA

Summary. The article synthesizes information about a valuable collection of Soviet-era books titled "The Animal World of Moldova", compiled by collaborators of the Institute of Zoology and Physiology of the Academy of Sciences of the Moldavian SSR. The texts were written in Russian and published by the „Știința” Publishing House in Chisinau between 1979–1986 with the aim of popularizing zoological sciences in the MSSR. The five volumes entitled *Mammals* (1979), *Birds* (1981), *Fish, Reptiles and Amphibians* (1981), *Insects* (1983) and *Protozoa, Sponges, Coelenterates, Worms* (1986) are analyzed in terms of their contents with special attention given to the volume dedicated to insects. The Soviet-era book series is compared with a similar collection published in Romanian between years 2003 and 2020 consisting of four volumes with the title *Fish. Reptiles. Amphibians* (2003), *Invertebrates* (2007), *Mammals* (2010) and *Birds* (2020). For these four valuable volumes, the team of authors was awarded the National Prize of the Republic of Moldova, 2013 edition.

Keywords: entomology, zoological sciences, popularization of science, Moldavian SSR, Republic of Moldova.

Rezumat. În articol sunt sintetizate informații despre o valoroasă colecție de cărți din perioada sovietică cu genericul „Lumea animală a Moldovei”, realizată de colaboratorii Institutului de Zoologie și Fiziologie al Academiei de Științe a RSS Moldovenești. Conținutul textelor a fost elaborat în limba rusă și publicat la Editura Știința din Chișinău în perioada 1979–1986 cu scopul popularizării științelor zoologice în RSSM. Cele cinci volume, intitulat *Mamifere* (1979), *Păsări* (1981), *Pești. Reptile. Amfibieni* (1981), *Insecte* (1983) și *Protozoare, spongieri, celenterate, viermi* (1986) sunt analizate din perspectiva conținutului, cu un accent special pe volumul dedicat insectelor. Seria de cărți din perioada sovietică este comparată cu o colecție similară elaborată în limba română în anii 2003–2020, alcătuită din patru volume: *Pești. Reptile. Amfibieni* (2003), *Nevertebrate* (2007), *Mamifere* (2010) și *Păsări* (2020). Pentru aceste patru volume valoroase, colectivului de autori i-a fost decernat Premiul Național al Republicii Moldova, ediția 2013.

Cuvinte-cheie: entomologie, științe zoologice, popularizarea științei, RSS Moldovenească, Republica Moldova.

INTRODUCERE

Lucrarea entomologică *Insecte* (rus.: *Nasekomye*) [1], care a stat la baza inițierii prezentului studiu, a fost al IV-lea volum din colecția de șase volume în limba rusă, editată în anii 1970, cu genericul „Lumea animală a Moldovei” (rus.: *Zhivotnyy mir Moldavii*). Volumele au fost publicate pe parcursul a șapte ani (1979–1986), la Editura Știința, cu următoarele titluri: *Mamifere* (rus.: *Mlekopitayushchie*), 1979 [2]; *Păsări* (rus.: *Ptitsy*), 1981 [3]; *Pești. Reptile. Amfibieni* (rus.: *Ryby. Zemnovodnye. Presmykayushchiesya*) 1981 [4]; *Insecte* (rus.: *Nasekomye*) (1983) [1] și *Protozoare, spongieri, celenterate, viermi* (infra *Protozoare...*) (rus.: *Prosteyschie, gubki, kishchnopolostnyye, chervi*), 1986 [5].

În *Prefață* la primul volum, semnată de acad. M.F. Iaroșenko [6, pp. 5-6], este prezentat scopul principal al seriei: generalizarea cunoștințelor despre animalele

terestre și cele care populează bazinele acvatice ale RSS Moldovenești (RSSM), precum și ale regiunilor geografice estice învecinate. Animalele descrise fac parte din diferite clase, precum: mamifere, păsări, pești, reptile, amfibieni, artropode (insecte), gastropode (melci și limacși), viermi (plați, rotunzi și inelari), celenterate, spongieri și unicelulare sau protozoare. Volumele, sublinia M.F. Iaroșenko, conțin informații generalizate destinate atât savanților-zoologi, cât și publicului larg – învățători, elevi, studenți, sau persoane pasionate de lumea animală. În *Prefață* se preciza: „Colegiul redacțional al seriei «Lumea animală a Moldovei» și autorii și-au propus să elaboreze volumele în conformitate cu rigorile științifice, dar conținutul și stilul textelor să fie accesibile unui public larg de cititori”.

Ulterior, patru volume ale seriei – *Mamifere, Păsări, Insecte* și *Protozoare...*, au fost frecvent consultate în cadrul pregătirii cursurilor predate la Universi-

tate Agrară de Stat din Moldova (UASM), specialitatea „Protecția plantelor”, Catedra de entomologie/protecția plantelor, și anume: „Zoologia aplicativă” (anul I), „Entomologia generală” (anul II), „Entomologia agricolă și horticolă” (anul III) și „Protecția biologică” (anul IV). Primele trei volume au fost recomandate și ca literatură suplimentară la elaborarea tezelor de licență și de masterat la specialitățile „Protecția plantelor” și „Silvicultură și grădini publice”.

În afara mediului universitar, unele informații din aceste lucrări au fost utilizate pentru instruirea fermierilor. Spre exemplu, datele despre rozătoare, cârțiță, orbete etc. din volumul *Mamifere* au fost utile pentru însușirea diferențelor dintre două specii asemănătoare morfologic: cârțița (*Talpa europaea*) și orbetele, cunoscut și sub denumirea de cățelul pământului (*Spalax microphthalmus*). Aceste specii, deși pot coexista în același habitat, diferă din punct de vedere trofic, orbetele fiind vegetarian și considerat dăunător, iar cârțița – insectivoră și utilă în agricultură. Ambele animale sunt nimicite de fermieri sau grădinari particulari, din lipsă de cunoștințe, fără a fi deosebite și luată în considerare importanța lor în ecosistem.

Din vol. II, *Păsări*, au fost extrase informații pentru redactarea monografiei *Păsările insectivore* [7], în special cele legate de specii ale căror denumiri populare s-au păstrat și ca nume de familie în onomastica românească: Botgros, Ciocârlan, Corbu, Cucu, Corcodel, Cucuș, Găină, Gâscă, Graur, Lebădă, Nagâț, Rață, Râțoi, Sturza, Vrabie ș.a. Din volumul IV, *Insecte*, au fost selectate informații despre speciile invazive, utilizate ulterior în monografiile *Gracilariidele invazive din Republica Moldova* [8] și *Entomofauna alogenă invazivă din Republica Moldova* [9].

REZULTATE ȘI DISCUȚII

SERIA „LUMEA ANIMALĂ A MOLDOVEI” (1979–1986)

Volumele au fost elaborate în perioada 1979–1986, sub egida Institutului de Zoologie și Fiziologie (IZF) al Academiei de Științe a RSS Moldovenești (Figura 1). Coordonarea editorială a fost asigurată prin intermediul a două colegii de redacție: unul responsabil pentru întreaga serie „Lumea animală a Moldovei” și altul desemnat pentru fiecare volum în parte.

Colegiul redacțional al seriei „Lumea animală a Moldovei” a fost constituit din doi academicieni, cinci doctori habilitați și șase doctori în științe biologice, în total 13 persoane. Redactor-șef a fost desemnat M.F. Iaroșenko, academician al AȘ a RSSM, directorul Institutului de Biologie/Zoologie în anii 1957–1972 [10, pp. 83-86], de specialitate hidrobiolog; redactor-șef

adjunct – Ivan M. Ganea, dr. hab. în științe biologice, director adjunct al Institutului de Zoologie și Fiziologie în anii 1972–1991, ornitolog. Cei cinci membri ai Colegiului redacțional cu titlul de doctor habilitat în științe biologice au fost: A.A. Spassky [11], academician al AȘ a RSSM, parazitolog; I.V. Averin, ihtiolog; B.V. Vereșciaghin, entomolog; M.N. Lozan – erpetolog; G.A. Uspenski – erpetolog. Membrii colegiului redacțional cu titlul de doctor în științe biologice au fost: A.M. Zelenin, ihtiolog; A.I. Naberejni, hidrobiolog; P.I. Nesterov, parazitolog; Raisa P. Șumilo, parazitolog; F.P. Cioric, protozoolog; F.I. Furdui, fiziolog-zoolog, directorul Institutului de Zoologie și Fiziologie în anii 1972–1991 [10, p. 86]. În primele trei volume s-a păstrat succesiunea membrilor Colegiului redacțional prezentați pe prima pagină, iar începând cu volumul III, succesiunea unor membri s-a schimbat. De exemplu, B.V. Vereșciaghin în primele trei volume era al cincilea la număr, în volumul IV al șaptelea, iar în ultimul volum al optulea.

Redactorii volumelor specializate pe domenii au fost: G.A. Uspenski pentru *Mamifere* și *Păsări*; I.M. Ganea pentru *Pești*; B.V. Vereșciaghin împreună cu S. Gh. Plugaru pentru *Insecte*; A.A. Spassky și F.P. Cioric pentru *Viermi*. În volumul al cincilea au fost reunite două domenii care, inițial, erau planificate spre tratare separată: *Viermi*, *vermide*, *moluște* și *Celenterate*, *bureți*, *unicelulare*. Titlul final al volumului a devenit *Protozoare*, *bureți*, *celenterate*, *viermi*. Pentru redactarea acestuia, colegiul de redacție a fost extins prin cooptarea a trei cercetători științifici: P.I. Nesterov, M.Z. Vladimirov și Sofia P. Dementieva.

Autorii volumelor sunt prezentați în ordine alfabetică, cu indicarea numărului de subcapitole pentru care au fost responsabili, conform *Cuprinsului*, și sunt ordonați după numele de familie, în ordine alfabetică:

Mamifere, întocmit de patru autori de la IZF: I.V. Averin (8), M.N. Lozan (4), A.I. Munteanu (6); G.A. Uspenski (11).

Păsări, întocmit de cinci autori de la IZF: I.V. Averin (7), I.M. Ganea (5), A.I. Munteanu (2), G.A. Uspenski (4), N.I. Zubcov (2).

Pești, întocmit de 13 autori de la IZF și Institutul Pedagogic de Stat din Tiraspol (L.L. Popa): N.N. Bodareu/Bădărău (3), V.I. Carlov (2), I.F. Cubrac (3), I.M. Ganea (6), V.V. Lobcenko (5), A.I. Munteanu (4), L.L. Popa (4), Maria P. Statova (2), V.E. Tofan (9), E.T. Tomnatic (2), M.A. Usatii (5), M.Z. Vladimirov (6), A.I.M. Zelenin (3).

Insecte, întocmit de 15 autori cu diverse specializări și din mai multe instituții: entomologi de la IZF – A.V. Andreev (3), V.G. Ostaficiuc (3), S.Gh. Plugaru (9), B.V. Vereșciaghin (10). Alți specialiști de la IZF: I.C.

Figura 1. Seria „Lumea animală a Moldovei” (Zhivotnyy mir Moldavii), anii 1979–1986, Chișinău, Editura Știința: volumul I *Mamifere* (*Mlekopitayushchie*), 1979, 187 p.; volumul II *Păsări* (*Ptitsy*), 1981, 333 p.; volumul III *Pești. Reptile. Amfibieni* (*Ryby. Zemnovodnye. Presmykayushchiesya*), 1981, 225 p.; volumul IV *Insecte* (*Nasekomye*), 1983, 376 p.; volumul V *Protozoare, spongieri, celenterate, viermi* (*Prosteyshie, gubki, kishchnopolostnyye, chervi*), 1986, 370 p.

Toderaș (2) și M.Z. Vladimirov (2) – hidrobiologi; M.I. Luncașu, parazitolog (3), N.I. Malcenkova, acarolog (3), Olga P. Stegărescu, nematodolog (5); A.G. Podubnii (4), de la Universitatea de Stat „V.I. Lenin” din Chișinău; Valentina V. Vereșciaghina, din domeniul aplicativ protecția plantelor (2), de la Institutul de Pomicultură, Viticultură și Vinificație din Chișinău; din afara RSSM au colaborat Valerii M. Ermolenko (1), Institutul de Zoologie „I.I. Schmalhausen” al AȘ din Ucraina; Mihail A. Kozlov (2), Institutul de Zoologie din Leningrad, RSFS Rusă; Oleg P. Negrobov (1), Universitatea de Stat din Voronej, RSFS Rusă; Pavel V. Pucikov (1), Institutul de Zoologie „I.I. Schmalhausen” al AȘ din Ucraina.

Protozoare..., întocmit de 18 autori, dintre care 15 de la IZF: Olga F. Andreiko cu Raisa P. Șumilo (6), Fiodor P. Cioric (4), N.S. Denșin cu M.S. Denșina (1), Nina M. Mariș (1), Anatolii I. Naberejni (3), Piotr I. Nesterov (2 + 1 în coautorat cu Sofia P. Dementieva, Gheorghe I. Cojocar, Liudmila F. Lisețkaia, Lidia M. Pinciuk, V.F. Simonova), Alexei A. Spassky (1), M.V. Șubernetchi (3), Ivan C. Toderaș (1), Mircea M. Vicol (3), Mihail Z. Vladimirov (5). Din acest colectiv, pentru trei nu s-a reușit identificare instituției de afiliere, ei fiind: N.S. Denșin, M.S. Denșina și V.F. Simonova.

Prefațarea. Toate cele cinci volume ale seriei „Lumea animală a Moldovei” au fost prefațate de membrii Colegiului redacțional al seriei, după cum urmează: M.F. Iaroșenko – *Mamifere*; I.M. Ganea – *Pești*; F.I. Furdui – *Păsări, Insecte și Protozoare...* Rezumatele de pe pagina tehnică anterioară sunt redactate în limba rusă, iar începând cu al treilea volum, *Pești*, acestea au fost traduse și în limba engleză. Dintre cei 13 membri ai Colegiului redacțional al seriei, doi nu au contribuit cu articole, ci doar au prefațat volumele: M.F. Iaroșenko și F.I. Furdui.

Suplinirea. Unii cercetători de la IZF au fost autori la unul, două sau chiar la trei volume ale seriei. Spre exemplu: I.V. Averin și G.A. Uspenski la volumele *Ma-*

mifere și Păsări; I.M. Ganea la *Păsări și Pești*; A.I. Munteanu la *Mamifere, Păsări și Pești*; M.Z. Vladimirov la *Pești, Insecte și Protozoare...*; I.C. Toderaș la *Insecte și Protozoare...* O parte dintre autori sunt menționați o dată sau de două ori în *Cuprins*, însă contribuțiile lor se remarcă printr-un conținut științific de o calitate superioară, comparativ cu textele semnate de autori care au elaborat mai multe subcapitole. De exemplu, A.A. Spassky a redactat pentru volumul *Protozoare...* capitolul *Clasa Cestodea*, care cuprindea 62 de pagini (pp. 166-228), dintr-un total de 370 de pagini elaborate de alți 17 autori; M.A. Kozlov a contribuit la volumul *Insecte* cu un text dedicat subordinului *Apocrita*, cuprinzând 54 de pagini (pp. 264-318), din totalul de 376 de pagini, celelalte 322 de pagini fiind elaborate de 14 autori; O.P. Negrobov a prezentat *Ordinul Diptera* în același volum, pe 27 de pagini (pp. 319-346). Potrivit informațiilor de pe paginile tehnice 1 și 2 ale seriei „Lumea animală a Moldovei”, seria a fost redactată integral la Editura Știința, cu sediul str. Academiei/Academician I.S. Grosul, nr. 3, și tipărită la:

- Tipografia Comitetului de Stat al RSSM pentru Edituri, Poligrafie și Comerțul cu Cărți, str. Florilor, nr. 1 (*Mamifere*);

- Tipografia Comitetului Central al Partidului Comunist al Moldovei, str. 28 Iunie, nr. 45 (*Păsări*);

- Combinatul Poligrafic al Comitetului de Stat al RSSM pentru Edituri, Poligrafie și Comerțul cu Cărți, str. T. Ciorba, nr. 32 (*Pești. Reptile. Amfibieni*);

- Combinatul Poligrafic al aceluiași Comitet, str. Berzarin, nr. 35 (*Insecte și Protozoare...*).

Mamifere – autorii sunt menționați pe paginile tehnice 1 și 2; în rezumatul scris în limba rusă se indică statutul de carte; prezentat la editură la 12 mai 1978 și semnat pentru tipar la 26 decembrie 1978; 187 de pagini; tiraj de 5.655 de exemplare; prețul: 4 ruble.

Păsări – autorii sunt menționați pe paginile tehnice 1 și 2; în rezumatul scris în limba rusă se indică statutul de monografie; prezentat la editură la 29 mar-

tie 1979 și semnat pentru tipar la 29 mai 1981; 333 de pagini; tiraj de 6.105 exemplare; preț: 3 ruble.

Pești. Reptile. Amfibieni – autorii sunt menționați doar pe pagina tehnică 1; în rezumatele bilingve (rusă și engleză) sunt atribuite trei statute: lucrare, monografie și carte; prezentat la editură la 30 ianuarie 1980 și confirmat pentru tipar la 12 februarie 1981 (puțin peste un an); 325 de pagini; tiraj de 7.155 de exemplare; preț: 3 ruble.

Insecte – pe pagina tehnică 1 sunt menționați 19 autori, în timp ce în *Cuprins* apar 15; în rezumat sunt menționate două statute: lucrare și carte (doar carte în versiunea engleză); prezentat la editură la 19 ianuarie 1982 și semnat pentru tipar la 7 septembrie 1983 (aproximativ 1,8 ani); 376 de pagini; tiraj de 6.000 de exemplare; preț: 5 ruble.

Protozoare... – autorii sunt menționați pe pagina tehnică 1; în rezumat se indică statutul de carte, iar pe pagina tehnică 2 este menționat ca monografie (singura din serie cu acest statut); prezentat la editură la 24 decembrie 1985 și confirmat pentru tipar la 30 aprilie 1986 (aproximativ 4 luni); 370 de (pe pagina tehnică apare greșit 000); tiraj: 1.125 de exemplare; preț: 5,50 ruble.

Volumele din colecția publicate în perioada 1979–1986 au fost editate cu trei tipuri de coperte: coperta principală (verso cu datele tehnice), copertă tare (cu urme vizibile de uzură în timp) și supracopertă decorativă, frecvent deteriorată sau pierdută. Astfel, în anticariate volumele se vând adesea fără supracopertă (Figura 1). În comparație, colecția nouă (2003–2020) a fost copertată prin comasarea paginilor exterioare rigide cu cele moi (Figura 2).

Generalizând, se poate deduce că în cei șapte ani de editare (1979–1986) au fost publicate date inedite despre fauna RSSM, chiar dacă perioadele de elaborare și tipar au fost diferite ca durată: de exemplu, pentru volumul *Protozoare...* a fost nevoie de câteva luni, iar pentru volumul *Păsări*, circa doi ani. Inclusiv tirajele au fost diferite, de la cel mai mic – 1.125 de exemplare (*Protozoare...*) – până la cel mai mare – 7.155 de exemplare (*Pești*), ceea ce a influențat și prețul: 3 ruble (*Păsări* și *Pești*) și 5,50 ruble (*Protozoare...*).

S-au înregistrat câteva discrepanțe: de exemplu, numărul incorect al autorilor la *Insecte* (+4); omisiunea inițialelor „I.S.” la adresa str. Academician Grosu (*Insecte*); eroarea de „000 pagini” la *Protozoare...*; posibil și altele care nu au fost sesizate în timpul analizei celor cinci volume din perioada sovietică și a celor patru în ediție nouă. Totuși, aceste discrepanțe nu reduc valoarea științifică a conținutului. Concluziile generale se bazează pe volumul IV, *Insecte*, cel mai frecvent analizat în acest context.

Având în vedere interesele științifice ale autorului studiului de față, accentul analitic este pus pe volumul IV – *Insecte*, motiv pentru care urmează o prezentare detaliată a acestuia.

VOLUMUL IV INSECTE (1983)

Cu referire la volumul IV *Insecte* (1983), precizăm că a fost a treia lucrare publicată postum cu contribuții semnificative ale entomologilor originari din Republica Moldova: Serghei Gh. Plugaru de la IZF, Anatolie G. Poddubnii de la Universitatea de Stat „V.I. Lenin” din Chișinău și Mihail N. Busuioc de la UASM [12]. Serghei Gh. Plugaru, decedat la 15 aprilie 1981, a fost unul dintre cei mai prolifici autori ai volumului, responsabil pentru 50 de pagini, fiind totodată și redactorul volumului. Anatolie G. Poddubnii, decedat la 28 ianuarie 1986, conferențiar la USC, a finalizat teza de doctor habilitat, însă nu a reușit să o susțină public, colegii săi de la IZF publicându-i *post-mortem* lucrarea cu statut de monografie, în 1989 [13], datele științifice fiind relevante și în prezent.

S.Gh. Plugaru și A.G. Poddubnii au colaborat în cadrul volumului *Insecte*. Numele lor figurează atât în *Cuprins*, cât și în raportul lui A.G. Poddubnii din 1980 [14], în care se menționează că, în timpul stagiului efectuat în 1979 la IZF, acesta a prezentat materialele pentru volumul în cauză. Din respect pentru valoroasa lor contribuție entomologică, numele celor doi vor fi incluse și în lucrările ulterioare, în semn de înaltă apreciere.

Dintre entomologi, în Colegiul redacțional al seriei a fost inclus doar dr. hab. B.V. Vereșciaghin, în timp ce S.Gh. Plugaru a fost cooptat în calitate de redactor responsabil al volumului. Biobibliografia lui B.V. Vereșciaghin a fost publicată în anul 2017 [15, pp. 171–208], iar biobibliografia celor trei colegi ai săi – frații S.Gh. Plugaru și I.Gh. Plugaru, precum și a Raisei I. Plugaru, soția lui I.Gh. Plugaru, se află în curs de redactare.

În comparație cu celelalte patru volume, echipa entomologilor de bază pentru volumul *Insecte* a fost formată din cercetători ai IZF (Plugaru, Vereșciaghin, Ostaficiuc, Andreev), completați de specialiști din alte laboratoare ale IZF (acarologi, hidrobiologi, parazitologi) și din alte instituții din RSSM, inclusiv din alte republici ale URSS:

Entomologi de la IZF – autori unici sau coautori:

- Boris V. Vereșciaghin și Serghei Gh. Plugaru: Caracteristica generală a clasei *Insecta* (pp. 7-14); subclasa *Ectognatha* (pp. 21-22).
- Boris V. Vereșciaghin: ordinele *Dermaptera* (pp. 60-62), *Homoptera* (pp. 71-72), *Strepsiptera*

(pp. 184-186), *Megaloptera* (pp. 180-187), *Raphidioptera* (pp. 188-189); subordinea *Aphidinea* (pp. 87-101) și *Coccinea* (pp. 101-108).

- Serghei Gh. Plugaru: ordinele *Embioptera* (pp. 46-47), *Phasmoptera* (pp. 47-48), *Psocoptera* (pp. 60-62), *Lepidoptera* (pp. 199-205); subordinea *Microjugata* (pp. 205-206), *Macrojugata* (pp. 206-207), *Frenata* (pp. 207-246).

- Alexei V. Andreev: ordinele *Blattoptera* (pp. 35-39), *Mantoptera* (pp. 39-42), *Mecoptera* (pp. 194-196).

- Vasiliu G. Ostaficiuc: ordinul *Coleoptera* (pp. 133-138); subordinea *Adephaga* (pp. 138-145) și *Polyphaga* (pp. 145-184).

Specialiști din alte laboratoare ale IZF:

- N.I. Malcenkova (acarolog): ordinul *Orthoptera* (pp. 48-60).

- Olga P. Stegărescu (parazitolog): subclasa *Entognatha* și ordinele *Protura*, *Collembola*, *Diplura* (pp. 15-20), *Thysanura* (pp. 22-23).

- Mihail I. Luncașu (parazitolog): ordinele *Mallophaga*, *Anoplura*, *Siphonaptera* (pp. 64-71, 318-319).

- Mihail Z. Vladimirov (hidrobiolog): *Ephemeroptera* (pp. 24-27), *Odonata* (pp. 28-35).

- I.C. Toderaș (hidrobiolog): *Plecoptera* (pp. 44-46), *Trichoptera* (pp. 196-199).

Entomologi de la USC:

- Anatolii G. Poddubnii: ordinele *Isoptera* (pp. 42-44), *Neuroptera* (pp. 190-194), subordinea *Psyllinea* (pp. 81-86) și *Aleyrodinea* (pp. 86-87).

Entomologi din domeniul aplicativ (Institutul Moldovenesc pentru Pomicultură, Viticultură și Vinificație din Chișinău):

- Valentina V. Vereșciaghina (în coautorat cu B.V. Vereșciaghin): *Thysanoptera* (pp. 125-133), *Cicadinea* (pp. 73-81).

Entomologi din afara RSSM:

- Institutul de Zoologie din Kiev: Pavel V. Pucikov – *Hemiptera* (pp. 108-124); Valerii M. Ermolenko – *Symphyta* (pp. 248-264).

- Institutul de Zoologie din Leningrad: Mihail A. Kozlov – *Hymenoptera* (pp. 246-248), *Apocryta* (pp. 264-318), familia *Aphelinidae* (pp. 283).

- Universitatea de Stat din Voronej: Oleg P. Negrob – *Diptera* (pp. 319-346).

Acești autori – din IZF, din instituții ale RSSM și din alte republici ale URSS – au contribuit la o amplă analiză entomologică. La IZF exista așa-numita „rezervă” de entomologi, printre care cercetători incluși din neatenție în pagina tehnică 1 (I.Gh. Plugaru, V.S. Stratan). În *Prefața* la volumul *Viermi...*, F. Furdui îl menționează pe P.H. Kiskin ș.a. drept „Specialiștii formați și cu cercetările înalt recunoscute”. Totuși, colaborarea profesională cu cadrele didactice de la USC,

după modelul lui A.G. Poddubnii, nu s-a concretizat din motive rămase neclare.

La elaborarea volumului *Insecte* au contribuit și cadrele didactice de la Institutul Agricol „M.V. Frunze”: Valentina P. Antonova (dr. în științe biologice, șefă a Catedrei de entomologie, 1974–1984), Anna Gr. Rebeza (dr. în științe biologice, decan al Facultății de Horticultură, 1975–1986) și M.N. Busuioc (dr. în științe biologice, conferențiar). Aceste cadre didactice predau discipline precum „Zoologia agricolă”, „Entomologia generală”, „Entomologia agricolă” și „Entomologia horticola”. Precizăm că în timp ce entomologii din cercetarea fundamentală analizează în principal stadiul de imago, cei din domeniul aplicativ (protecția plantelor) iau în considerare toate stadiile de dezvoltare: ou, larvă, pupă și adult.

Pe lângă IZF, USC și IA „Frunze”, în RSSM existau și alte instituții cu laboratoare de protecția plantelor, cum ar fi Institutul Unional de Cercetări Științifice de Protecție Biologică a Plantelor din Chișinău, Institutul de Cercetări pentru Culturile de Câmp „Selecția” din Bălți, Institutul Pedagogic de Stat „Taras Șevcenco” din Tiraspol. Totuși, cadrele didactice universitare, cu toate că erau specialiști prețioși în domeniul entomologiei, nu au fost cooptați în calitate de autori ai volumului *Insecte*, responsabili de publicație dând preferință specialiștilor din alte republici unionale, de exemplu, Valentinei V. Vereșciaghina. Această situație confirmă observația făcută încă în anul 1946 de către prof. I.I. Cerep (IA „Frunze”), care menționa lipsa unei colaborări reale între instituțiile de cercetare și cele de învățământ: „...fiecare se ocupă separat de cercetarea științifică... Și noi doar întâmplător aflăm, prin contacte personale, cine și cu ce se ocupă” [16]. Deși rostită imediat după război, remarcă sa rămâne valabilă și peste decenii.

În acest context este important să menționăm că volumul *Insecte* a fost descoperit întâmplător de autoarea articolului în biblioteca Catedrei de entomologie de la UASM. Spre regretul nostru, în perioada sovietică volumul a rămas în afara procesului didactic care era axat în special pe tematica aplicativă în domeniul protecției plantelor, adică pe entomologia agricolă care se studia în ultimii ani de facultate. Rămâne o enigmă faptul de ce volumul *Insecte*, deosebit de util pentru primii ani de facultate, când se studia entomologia generală, nu a fost integrat în procesul didactic.

Replica finală a prof. Cerep din discursul rostită în anul 1946 s-a dovedit profetică: „Este absolut necesar să avem la noi în Moldova un de centru de coordonare a lucrărilor de cercetare științifică.” Acest „Centru” a fost organizat în timp, evoluând de la Bază, la Filială, și în cele din urmă la Academia de Științe a RSSM.

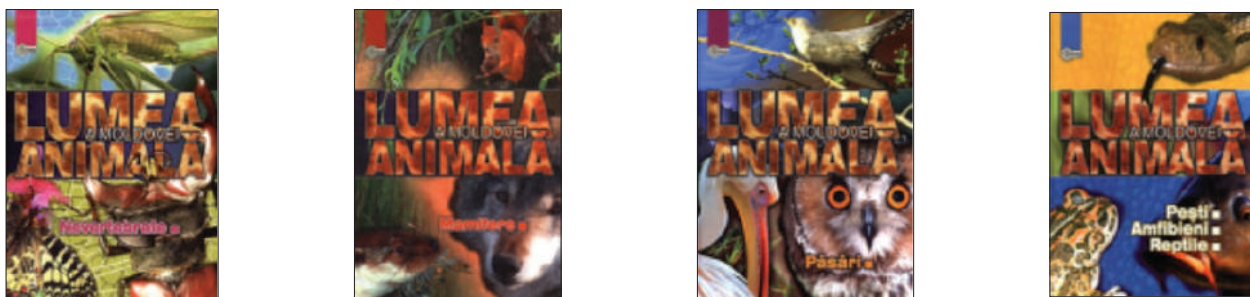

Figura 2. Colecția „Lumea animală a Moldovei”, anii 2003–2020, Chișinău, Editura Știința: volumul I *Nevertebrate*, edițiile I (2007), 200 p., și II (2010), 200 p.; volumul II *Pești. Amfibieni. Reptile* (2003), 152 p.; volumul III *Păsări* (2020), 220 p.; volumul IV *Mamifere* (2010), 132 p.

Totuși, după 40 de ani – în perioada publicării seriei „Lumea animală a Moldovei” (1979–1986) – cercetarea științifică n-a evoluat semnificativ: carențe de planificare (din șase volume au rezultat cinci), lipsă de coordonare și de selectare adecvată a cadrelor autohtone. Alte critici ar putea fi formulate, dar ele depășesc cadrul acestui articol.

SERIA „LUMEA ANIMALĂ A MOLDOVEI” ANII 2003–2020

După declararea independenței Republicii Moldova, seria respectivă, reeditată în limba română și catalogată drept colecție (Figura 2), a fost restructurată, fiind comasate volumele *Insecte* și *Viermi* sub titlul *Nevertebrate*. Astfel, au fost publicate patru volume cu texte actualizate, păstrând genericul ediției precedente: „Lumea animală a Moldovei”. Totuși, din perspectivă terminologică și conceptuală, titlul pare depășit, fiind mai adecvat unul precum „Fauna Republicii Moldova”.

Denumirile volumelor din colecția nouă sunt aproape identice cu cele din seria sovietică, cu excepția volumului comasat:

- Vol. I: *Nevertebrate*, edițiile I (2007) și II (2010) [17];
- Vol. II: *Pești. Amfibieni. Reptile* (2003) [18];
- Vol. III: *Păsări* (2020) [19];
- Vol. IV: *Mamifere* (2010) [20].

Colecția nouă creează impresia unui proiect editorial complet distinct, fiind elaborată integral în limba română, cu un design modern și imagini color – fotografii originale realizate de autori în mediul natural, spre deosebire de ediția precedentă, care includea ilustrații grafice.

Numerotarea volumelor (I-IV) nu corespunde cronologiei apariției acestora (2003–2020) și nu respectă clasificarea zoologică tradițională, urmată în seria sovietică, de la grupe superioare spre inferioare. Probabil, ordinea publicării volumelor a fost determinată de finalizarea redactării de către autori, datând:

- Vol. II: 2003;
- Vol. I: ediția I – 2007, ediția II – 2010;
- Vol. IV: 2010;
- Vol. III: 2020.

Prin urmare, nu a fost respectat nici principiul cronologic, nici principiul taxonomic. Lipsa unei strategii editoriale clare reiese și din faptul că, în *Argument* și în *Prefață* la volumele *Nevertebrate* și *Pești*, nu se face nicio referire la seria sovietică, ceea ce creează impresia că actuala colecție ar fi un proiect complet nou. Această percepție este inexactă, cu atât mai mult cu cât o parte dintre autori, precum B. Vereșciaghin, A. Andreev, V. Ostaficiuc, I. Toderaș, M. Vladimirov ș.a., au contribuit și la ediția precedentă.

CONCLUZII

La elaborarea seriei „Lumea animală a Moldovei” (1979–1986), au colaborat 47 de autori, unii dintre ei figurând ca autori în 2-3 volume, contribuind, astfel, la mai multe volume ale seriei.

Tirajul total al seriei a fost de 26.040 de exemplare, cu un număr cumulat de 1.591 de pagini. Distribuția autorilor pe volume este următoarea: 4 autori la volumul *Mamifere*, 5 autori la *Păsări*, 13 autori la *Pești*, 15 autori la *Insecte* și 18 autori la *Protozoare*. Dintre aceștia, trei autori – Iurii V. Averin, Andrei I. Munteanu și Gherasim A. Uspenski – au elaborat primele două volume (*Mamifere* și *Păsări*) în colaborare cu Mina N. Lozanu (*Mamifere*) și Ivan M. Ganea și N.I. Zubcov (*Păsări*).

La 10 membri ai Colegiului redacțional al seriei și la 15 autori ai volumului IV, *Insecte*, a fost indicată și originea geografică, prezentată mai jos în ordine alfabetică după numele de familie:

• **Din RSSM** – 11 persoane: Alexei V. Andreev și Fiodor P. Cioric (Chișinău); Teodor I. Furdui (rn. Florești); Mina N. Lozanu (rn. Soroca); Vasilii Ostaficiuc (rn. Briceni); Serghei Gh. Plugaru (rn. Edineț); Anatolii G. Poddubnii (rn. Lazovsc); Raisa P. Șumilo (rn. Orhei); Ivan C. Toderaș (rn. Cotovschii); Olga P. Stegărescu și Mihail I. Luncașu (localizare neidentificată).

• **Din RSS Ucraineană** – 5 persoane: Iurii V. Averin (reg. Harkov); Valerii M. Ermolenko (reg. Cernigov); Anatolii I. Naberejniî (reg. Odesa); Pavel V. Pucikov (reg. Kiev); Gherasim A. Uspenski (reg. Crimeea).

• **Din RSFS Rusă** – 5 persoane: Mihail A. Kozlov (reg. Ciuvașia); Oleg P. Negrobov (Voronej); Alexei A. Spassky (reg. Nijnii Novgorod); Boris V. Vereșciaghin și Valentina V. Vereșciaghina (reg. Altai).

• **Cu origine neidentificată** – 4 persoane: N.I. Malcenkova, Piotr I. Nesterov, Mihail Z. Vladimirov și Alexandr M. Zelenin.

Despre volumul IV *Insecte* (1983) se poate afirma că oferă informații de o valoare științifică ridicată. Cu toate acestea, volumul este prea puțin solicitat, din două cauze: 1) textul este elaborat în limba rusă; 2) volumele nu sunt disponibile online în format PDF.

Volumul *Insecte* (1983), la fel ca celelalte patru din seria „Lumea animală a Moldovei” (1979–1986), nu a fost conceput ca o lucrare academică în sens strict, ci mai degrabă ca una de popularizare a științei zoologice. Se constată că nu a fost valorificat pe deplin potențialul cercetătorilor entomologi din RSSM, deși în URSS existau deja suficiente studii până în anul 1980. S-a apelat la cercetători din alte republici sovietice, prevalând relațiile personale, și nu profesionale, fapt care lasă și azi o senzație de nedreptate. Implicarea mai largă a specialiștilor locali ar fi consolidat caracterul național al proiectului, evitând nevoia de contribuții externe și conferind volumului o reprezentativitate mai autentică.

Seria „Lumea animală a Moldovei”, editată în anii 2003–2020, are o continuitate conceptuală cu colecția omonimă publicată în perioada 1979–1986.

BIBLIOGRAFIE

- Vereshchiagin, B.V.; Plugaru, S.G. (redaktery). Nasekomye, seria Zhiivotnyy mir Moldavii. Kishinev. 1983. 376 s.
- Uspenskiy, G.A. (redaktor). Mlekopitayushchie iz serii «Zhiivotnyy mir Moldavii». Kishinev: Shtiintsya, 1979. 187 s.
- Uspenskiy, G.A. (redaktor). Ptitsy, seria Zhiivotnyy mir Moldavii. Kishinev: Shtiintsya, 1981. 333 s.
- Ganya, I.M. (redaktor). Ryby, zemnovodnye, presmykayushcheysya, seria Zhiivotnyy mir Moldavii. Kishinev: Shtiintsya, 1981. 225 s.
- Spasskiy, A.A.; Chorik, F.P. (gl. redaktery). Prosteyshie. Gubki. Kischechno-polostnye. Chervi, seria Zhiivotnyy mir Moldavii. Kishinev: Shtiintsya, 1986. 370 s.
- Yaroshenko, M.F. Predislovie. În: Mlekopitayushchie iz serii «Zhiivotnyy mir Moldavii», Kishinev: Shtiintsya, 1979, 5-6.
- Timuș, Asea. Păsări insectivore. Inspirații enciclopedice. București: Gee, 2011. 218 p.
- Timuș, Asea. Gracilariidele invazive din Republica Moldova. Chișinău: Tipografia „Print-Caro”, 2015. 140 p.
- Timuș, Asea; Toderaș, I.; Croitoru, N. Entomofauna alogenă invazivă din Republica Moldova. Chișinău: Tipografia „Print-Caro”, 2015. 210 p.
- Xenofontov, I.V. Cercetări zoologice: de la Baza Moldovenească la Academia de Științe a RSSM (1946–1991). În: Institutul de Zoologie. Istorie. Personalități. Cercetări (1946–1961–1991–2021) /Coord. și red. șt.: Laurenția Ungureanu, Chișinău, S.n., 2021, 83-86.
- Academician Alexei Spassky: Biobibliografie / ed.: C. Manolache; red. șt.: Ion Toderaș; coord.: Dumitru Erhan; resp. ed.: I.V. Xenofontov; bibliogr. J. Nicolaeva, L. Zasavițchi. Chișinău: Biblioteca Științifică (Institut) „Andrei Lupan”, 2017. 240 p.
- Busuioac, M. Entomologie agricolă. Chișinău: Centrul Editorial al UASM, 2006. 639 p.
- Poddubnyy, A.G. Psilidy (Homoptera, Psylloidea) yugo-zapada evropeyskoy chasti SSSR. Kishinev: KGU im. V.I. Lenina. 1989. 181 s. (Union Catalog of Armenian Libraries).
- Arhiva USM. Dosarul pe numele lui A.G. Poddubnâi, F. 1108, 191 f.
- Timush, Asea M.; Kalestru, Livia; Baban, Elena V. Biografiya i tvorchestvo sovetского uchonogo entomologa – Vereshchiaghina Borisa Victorovicea. In: Revista „Probleme actuale ale istoriei științei”. Partea III – Biografii științifice în context național și internațional. Secția editorial-poligrafică a BȘC, Chișinău, 2017, nr. 1, 171-208.
- Manolache, C.; Dragnev, D.; Xenofontov, I.V.; Juc, V. (alc.). Istoria științei în RSSM, coord. ed.: I. Tighineanu; AȘM, Comisia Istoria Științei și Tehnicii. Chișinău: Biblioteca Științifică (Institut) „Andrei Lupan”, 2024. doc. 59, p. 289.
- Toderaș, I.; Vladimirov, M.; Neculiseanu, Z. (autori coord.). Nevertebratele. Chișinău: Știința, 2007 (ediția I). 200 p. 2010 (ediția II). 200 p.
- Cozari, T.; Usatii, M.; Vladimirov, M. (autori coord.). Pești. Amfibieni. Reptile. Chișinău: Știința, 2003. 152 p.
- Munteanu, A.; Cozari, T.; Zubcov, N. (autori coord.). Păsări. Chișinău: Știința, 2020. 220 p.
- Munteanu, A.; Lozanu, M. (autori coord.). Mamifere. Chișinău: Știința, 2010. 132 p.